

Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI

pod redakcją
Wandy Ronki-Chmielowiec

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Recenzenci: Jerzy Handschke, Jan Monkiewicz, Kazimierz Ortyński, Wanda Sułkowska,
Włodzimierz Szkutnik, Tadeusz Szumlicz, Stanisław Wieteska

Redaktor Wydawnictwa: Elżbieta Kożuchowska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon [http://kangur.uek.krakow.pl/
bazy_ae/bazekon/nowy/index.php](http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php)

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695- 191-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Katarzyna Barczuk, Ewa Łukasik: Formy zabezpieczenia emerytalnego w wybranych krajach europejskich	13
Teresa H. Bednarczyk: Działalność sektora ubezpieczeniowego a wzrost gospodarczy.....	23
Anna Bera, Dariusz Pauch: Programy edukacyjne jako instrument zwiększania świadomości ubezpieczeniowej w zakresie przestępczości ubezpieczeniowej	31
Jacek Białek: Ocena grupowa w analizie Otwartych Funduszy Emerytalnych.....	40
Sylwia Bożek: Czynności monitorujące i kontrolne w procesie zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwie ubezpieczeniowym	51
Anna Celczyńska: Należności od ubezpieczających z umów ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych.....	60
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Problemy kalkulacji kosztów zakładów ubezpieczeń na tle powiązań w grupach finansowych	68
Dominika Cichońska: Rola ubezpieczeń w zarządzaniu ryzykiem w zakładach opieki zdrowotnej.....	78
Krystyna Ciuman: Zakłady ubezpieczeń a inne instytucje pośrednictwa finansowego w Polsce w latach 2005–2009.....	87
Tadeusz Czernik: O pewnym sformułowaniu zagadnienia ruiny	94
Teresa Czerwińska: Uwarunkowania polityki dywidend spółek ubezpieczeniowych.....	106
Robert Dankiewicz: Determinanty rozwoju rynku ubezpieczeń kredytu kupieckiego w Polsce	116
Beata Dubiel: Ubezpieczeniowe aspekty ryzyka ekologicznego	126
Roman Garbiec: Ryzyko starości jako element konstruowania systemów emerytalnych w Unii Europejskiej	135
Waldemar Glabiszewski: Znaczenie innowacji technologicznych w działalności ubezpieczeniowej	146
Łukasz Gwizdała: Możliwości analizy systemów bonus-malus w świetle procesów Markowa.....	156
Magdalena Homa: Kalkulacja składki w inwestycyjnych ubezpieczeniach na życie typu unit-linked	168
Beata Jackowska: Charakterystyka wybranych metod wyrównywania tablic trwania życia – wnioski dla zastosowań aktuarialnych	179

Beata Jackowska, Tomasz Jurkiewicz, Ewa Wycinka: Grupowe ubezpieczenia na życie w sektorze MSP	190
Marietta Janowicz-Lomott: Produkty strukturyzowane w formie ubezpieczeń w Polsce.....	201
Anna Jędrzychowska, Ewa Poprawska: Próba zidentyfikowania czynników mających wpływ na wysokość składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach komunikacyjnych w Polsce.....	213
Tomasz Jurkiewicz, Agnieszka Pobłocka: Ocena praktycznych metod szacowania rezerwy IBNR w ubezpieczeniach majątkowych	222
Piotr Kania: Specjalistyczne fundusze inwestycyjne otwarte jako forma zewnętrznego zarządzania ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi zakładów ubezpieczeń na życie	232
Robert Kurek: Uprawnienia organów nadzoru w zakresie kontroli wypłacalności – ujęcie w Solvency II.....	241
Jacek Lisowski: Rola biegłego rewidenta w ocenie gospodarki finansowej ubezpieczyciela – unormowania prawne	250
Jerzy Łańcucki: Przesłanki i kierunki zmian w regulacjach dotyczących pośrednictwa ubezpieczeniowego	258
Krzysztof Łyskawa: Zagrożenie równowagi odszkodowania i szkody w obowiązkowych ubezpieczeniach mienia.....	267
Aleksandra Małek: Obowiązki banku jako ubezpieczającego w świetle Rekomendacji Dobrych Praktyk Bancassurance	277
Piotr Manikowski: Rynek ubezpieczeń w Polsce a cykle underwritingowe ..	286
Dorota Maśniak: Ubezpieczyciel jako główne ogniwo transgranicznego systemu ochrony ofiar wypadków drogowych	295
Artur Mikulec: Efektywność systemów emerytalnych krajów UE i EFTA w latach 2005–2008	305
Aniela Mikulska: Małe i średnie przedsiębiorstwa jako odbiorcy usług ubezpieczeniowych	316
Marek Monkiewicz: Jednolity rynek ubezpieczeniowy UE w warunkach globalnego kryzysu finansowego 2007–2009 – pomoc publiczna a wspólnotowe reguły konkurencji	325
Joanna Niżnik: Reforma systemów emerytalnych Ameryki Łacińskiej na przykładzie Chile i Argentyny	335
Magdalena Osak: Medyczne konto oszczędnościowe jako mechanizm finansowania ochrony zdrowia	344
Dorota Ostrowska: Kapitał międzynarodowy a dostęp do produktów ubezpieczeniowych strategicznych dla rozwoju gospodarki polskiej.....	352
Anna Ostrowska-Dankiewicz: Polisa strukturyzowana jako forma inwestycji alternatywnej na rynku polskim.....	362
Renata Pajewska-Kwaśny: Perspektywy rozwoju tradycyjnych i nowatorskich form sprzedaży ubezpieczeń w Polsce – cz. I	373

Monika Papież: Analiza przyczynowości na rynku ubezpieczeń życiowych w latach 2003–2010	383
Agnieszka Pawłowska: Ubezpieczenie <i>business interruption</i> w zarządzaniu ryzykiem przerw w działalności gospodarczej	394
Krzysztof Piasecki: Rozmyte zbiory probabilistyczne w rachunku aktuarnym	402
Piotr Pisarewicz: Rola funduszy inwestycyjnych w rozwoju programów emerytalnych w USA	409
Ryszard Pukała: Procesy integracyjne rynków ubezpieczeniowych krajów Europy Środkowej i Wschodniej	416
Małgorzata Rutkowska-Podolowska, Nina Szczygiel: Medical savings account as a funding mechanism for health	426
Grażyna Sordyl: Rola i działalność holenderskiego funduszu gwarancyjnego (College voor Zorgverzekeringen CVZ) w obszarze prywatnych ubezpieczeń zdrowotnych	435
Ewa Spigarska: Sprawozdanie finansowe zakładu ubezpieczeń a Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w świetle wprowadzanych zmian	445
Elżbieta Izabela Szczepankiewicz, Maria Kiedrowska: Organizacja audytu wewnętrznego w zakładach ubezpieczeń w świetle <i>Solvency II</i> oraz standardów audytu	454
Anna Szkarłat-Koszalka: Instrumenty systemu rachunkowości a kontrola bezpieczeństwa finansowego ubezpieczyciela	463
Tomasz Szkutnik: Funkcje łączące w agregacji ryzyka ubezpieczyciela	472
Włodzimierz Szkutnik: Ryzyko uruchomienia rezerw katastroficznych	483
Anna Szymańska: Czynniki determinujące wybór ubezpieczyciela na rynku ubezpieczeń komunikacyjnych OC	494
Ilona Tomaszewska: Perspektywy rozwoju tradycyjnych i nowatorskich form sprzedaży ubezpieczeń w Polsce – cz. II	507
Damian Walczak, Agnieszka Żołądkiewicz: Świadomość ubezpieczeniowa oraz skłonność do ryzyka studentów	515
Stanisław Wanat: Modelowanie zależności w kontekście agregacji kapitałowych wymogów wypłacalności w <i>Solvency II</i>	525
Stanisław Wieteska: Adaptacja zakładów ubezpieczeń majątkowych do likwidacji skutków efektu cieplarnianego na terenie Polski	537
Ewa Wycinka, Mirosław Szreder: Statystyczna ocena wpływu przekraczania prędkości na liczbę wypadków drogowych w Polsce	547

Summaries

Katarzyna Barczuk, Ewa Łukasik: Forms of retirement security in selected European countries	22
Teresa H. Bednarczyk: The activity of insurance sector vs. economic growth.....	30
Anna Bera, Dariusz Pauch: Educational programs as an instrument to increase awareness of the crime of insurance cover	39
Jacek Bialek: Group evaluation of open pension funds	50
Sylvia Bożek: Monitoring and control activities in the risk management process of an insurance company.....	59
Anna Celczyńska: Accounts receivable from motor vehicle owners insured under third party insurance agreements	67
Magdalena Chmielowiec-Lewczuk: Problems of cost calculation of insurance companies against the background of connections in financial groups .	77
Dominika Cichońska: The role of insurance in risk management in health care facilities	86
Krystyna Ciuman: Insurance companies versus other financial intermediaries in Poland in the years 2005–2009.....	93
Tadeusz Czernik: An alternative formulation of ruin problem.....	105
Teresa Czerwińska: Determinants of the dividend policy in the insurance companies	115
Robert Dankiewicz: Determinants of development of trade credit insurance market in Poland	125
Beata Dubiel: Insurance aspects of ecological risk	134
Roman Garbiec: The risk of old age as the component of constructing the pension systems in the European Union	145
Waldemar Glabiszewski: The importance of technological innovations in the insurance sector.....	155
Łukasz Gwizdała: The capabilities of analyzing bonus-malus systems in the light of Markov processes	167
Magdalena Homa: Correct calculation of net premium in unit-linked investment insurance	178
Beata Jackowska: Characterization of selected methods of the graduation of life tables in the perspective of their actuarial applications	189
Beata Jackowska, Tomasz Jurkiewicz, Ewa Wycinka: Group life insurance in the SME sector.....	200
Marietta Janowicz-Lomott: Structured products in the form of insurance in Poland	212
Anna Jędrzychowska, Ewa Poprawska: An attempt to identify the factors having influence on the gross written premium in motor insurance in Poland	221

Tomasz Jurkiewicz, Agnieszka Poblocka: Evaluation of practical methods of estimation of incurred but not reported reserves in non-life insurance..	231
Piotr Kania: Specialized open-end investment funds as an external management form of investment funds of life insurance companies.....	240
Robert Kurek: Powers of supervision authorities regarding solvency control – Solvency II perspective.....	249
Jacek Lisowski: The role of the auditor in assessing the financial management of the insurer – legal norms	257
Jerzy Łańcucki: Regulations on insurance mediation – stressing premises and directions of change	266
Krzysztof Łyskawa: Threat of compensation balance and damages in compulsory property insurance	276
Aleksandra Malek: Duties of a bank acting as an coverage buying entity in the context of Recommendations on the Bankassurance Activity.....	285
Piotr Manikowski: The insurance market in Poland and underwriting cycles	294
Dorota Maśniak: Insurer as a major link in a cross-border system for protection of victims of road accidents – the role of co-operation of private and public entities.....	304
Artur Mikulec: Effectiveness of pension systems in EU and EFTA countries in the years 2005–2008.....	315
Aniela Mikulska: Small and medium-sized companies as recipients of insurance services	324
Marek Monkiewicz: Single insurance market in the EU and global financial crisis 2007–2009 – public intervention and Community competition rules.....	334
Joanna Niżnik: The reform of pension systems in Latin America. The Chilean and Argentinean models.....	343
Magdalena Osak: Medical savings account as a funding mechanism of health care.....	351
Dorota Ostrowska: The access to the insurance products strategic for the development of Polish economy in reference to the international capital..	361
Anna Ostrowska-Dankiewicz: Structured policy as a form of alternative investment on Polish market.....	372
Renata Pajewska-Kwaśny: Prospects of development of traditional and innovative forms of insurance sales in Poland – part I.....	382
Monika Papież: Causality analysis on the life insurance market in the period 2003–2010	393
Agnieszka Pawłowska: Business interruption insurance implementation in risk management for interrupted activities	401
Krzysztof Piasecki: Probabilistic fuzzy sets in the actuarial calculation	408
Piotr Pisarewicz: Mutual funds role in retirement programs' development in the USA.....	415

Ryszard Pukała: Integration processes of insurance markets in Middle and Eastern Europe.....	425
Małgorzata Rutkowska-Podolowska, Nina Szczygiel: Medyczne konto oszczędnościowe jako mechanizm finansowania ochrony zdrowia	434
Grażyna Sordyl: The Role and Activity of the Dutch Guarantee Fund (College voor Zorgverzekeringen CVZ) in the area of private health insurance	444
Ewa Spigarska: Financial statement of insurance company vs. International Standards of Financial Reporting in the light of changes.....	453
Elżbieta Izabela Szczepankiewicz, Maria Kiedrowska: Organization of internal auditing in insurance companies in the light of Solvency II and audit standards	462
Anna Szkarłat-Koszalka: Instruments of accounting system vs. control of financial security of an insurer.....	471
Tomasz Szkutnik: Copula functions in the aggregation of insurer risk	482
Włodzimierz Szkutnik: The risk of using catastrophic reserves	493
Anna Szymańska: Factors determining the choice of the insurer on the CR automobile insurance market.....	506
Iłona Tomaszewska: Prospects of development of traditional and innovative forms of insurance sales in Poland – part II	513
Damian Walczak, Agnieszka Żołądkiewicz: Students’ insurance awareness and risk seeking	524
Stanisław Wanat: Modeling of dependencies in the context of the aggregation of solvency capital requirements in Solvency II	536
Stanisław Wieteska: Property insurance companies adaptation process to reduce the impact of greenhouse effect in Poland	546
Ewa Wycinka, Mirosław Szreder: Statistical analysis of speeding as a factor affecting car accidents in Poland	556

Aniela Mikulska

Politechnika Gdańska

MAŁE I ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWA JAKO ODBIORCY USŁUG UBEZPIECZENIOWYCH

Streszczenie: Ryzyko towarzyszy nieodłącznie działalności gospodarczej. Motywy poddania się przez przedsiębiorstwa ochronie ubezpieczeniowej nie powinny wynikać tylko i wyłącznie z przymusu prawnego, ale powinny być przejawem przezorności ubezpieczeniowej, świadomości istnienia ryzyka, dbałości o zasoby przedsiębiorstwa oraz wykorzystywania zasad racjonalnego gospodarowania na podstawie rachunku ekonomicznego. Ubezpieczenia należą do usług wspierających i doradczych, które zwiększają szanse przedsiębiorstw małych i średnich na przetrwanie. Celem artykułu jest prezentacja postaw przedsiębiorców jako odbiorców usług ubezpieczeniowych oraz wskazanie na potrzebę budowania kompetencji przedsiębiorców sektora MSP w zakresie zarządzania ryzykiem (w tym przy wykorzystaniu metody ubezpieczenia).

Słowa kluczowe: MSP, metoda ubezpieczenia.

1. Wstęp

Jednym z aspektów zarządzania, który poddano analizie na poziomie MSP, jest zarządzanie ryzykiem. Zarządzanie to związane jest z możliwościami identyfikacji oraz minimalizacji ryzyka charakterystycznych dla prowadzonych przedsięwzięć. Dostępne dla małych i średnich przedsiębiorstw rozwiązania w zakresie kontroli ryzyka dotyczą głównie działań prewencyjnych oraz wykorzystania dostępnej oferty usług ubezpieczeniowych. Jednak stopień ich wykorzystania wskazuje jednoznacznie na problem niskiej świadomości ubezpieczeniowej, niedoubezpieczenia majątku oraz potencjalnego zagrożenia dla procesu wzrostu MSP [Mikulska 2010]. Analizy problemu dokonano na podstawie przeglądu literatury dotyczącej MSP, publikowanych danych o charakterze makroekonomicznym oraz wyników badań własnych autorki, których wnioski w dużej mierze potwierdzone zostały przez obserwacje innych badaczy.

Celem artykułu jest prezentacja postaw przedsiębiorców jako odbiorców usług ubezpieczeniowych oraz wskazanie na potrzebę budowania kompetencji przedsiębiorców sektora MSP w zakresie zarządzania ryzykiem przy wykorzystaniu metody ubezpieczenia.

2. Zarządzanie ryzykiem w MSP

„Ryzyko jest konsekwencją świadomych decyzji uczestników rynku, ich wzajemnych zależności i realizowanych strategii. [...] Racjonalizacja ryzyka oraz minimalizacja jego skutków wpływają nie tylko na zdolność do realizacji celów prowadzonych przedsięwzięć, ale również budują potencjał rozwojowy w długim okresie” [www.polrisk.pl].

Zarządzanie ryzykiem jest istotnym komponentem zarządzania przedsiębiorstwem. Jego rozbudowane procedury (w wymiarze zintegrowanym, ERM czy holistycznym) wykorzystywane są najczęściej w działalności dużych przedsiębiorstw [Kendall 2000; Kaczmarek 2008; Bizon-Górecka 2007; Lam 2003], a weryfikacja skuteczności następuje w okresach kryzysów wewnętrznych, zdarzeń losowych oraz w okresach załamania koniunktury. Małe i średnie przedsiębiorstwa, na potrzeby których aplikowane są określone metody identyfikacji i kontroli ryzyka w praktyce zarządzania ryzykiem, mogą osiągnąć znaczne korzyści z tytułu wykorzystania ubezpieczeń [Szreder, Pietraszko 2005].

Utożsamiając w tym miejscu pojęcie przedsiębiorcy z właścicielem/menedżerem małej czy średniej firmy, trzeba podkreślić jego decydującą rolę w procesie zarządzania ryzykiem, biorąc pod uwagę dostępne dla przedsiębiorstw MSP rozwiązania. Kompetencje przedsiębiorcy ściśle wspierają proces zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwie. Ich źródłem są cechy jego osobowości, wiedza oraz umiejętności [Mikulska 2009]. Niejednokrotnie przedsiębiorca skoncentrowany na kluczowych kompetencjach nie dostrzega potrzeby zmian w dotychczasowym sposobie zarządzania, a jego ocena sytuacji ma charakter *stricte* subiektywny.

Jedną z istotnych kwestii dotyczących zarządzania ryzykiem w małych i średnich przedsiębiorstwach jest ochrona zasobów przedsiębiorstwa oraz ograniczanie skutków ryzyka związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej, a to wszystko dla przedłużenia „żywności” tych przedsiębiorstw, ograniczenia skali ich upadku oraz zapewnienia warunków do wzrostu [Holly 2004; Jedynek 2009]. Szukając racjonalnych przesłanek w procesie decyzyjnym, przedsiębiorca może zastosować różne kryteria w ocenie efektywności poszczególnych metod kontroli ryzyka [Crouchy, Galai, Mark 2007].

Powodów, dla których przedsiębiorcy sektora MSP powinni zainteresować się ofertą ubezpieczeniową, jest co najmniej kilka:

1. Majątek w MSP skoncentrowany jest zwykle na określonym (ograniczonym) polu działania. Przedsiębiorcy nie dysponują rezerwami finansowymi ani zdolnościami kredytowymi, które umożliwiałyby jego odtworzenie po wystąpieniu szkody. Stąd wynika oczywista potrzeba zabezpieczenia majątku – źródła dochodu, będącego niejednokrotnie dorobkiem życia pokoleń.

2. Przedsiębiorcy często nie są w stanie identyfikować oraz kontrolować ryzyka w sposób aktywny (brak kompetencji), zdają się więc na działania w dużej mierze intuicyjne, często pod presją najbliższego otoczenia (brak nawyków ubezpieczania się).

3. Inwestycje i innowacje będące udziałem MSP, poza źródłem dochodów i wzrostu, związane są z nowymi ryzykami.

4. Dynamiczny wzrost sektora MSP nie znajduje pokrycia w dynamice składki ubezpieczeniowej, co prowadzi do wniosku, że majątek przedsiębiorstw jest niedoubezpieczony. Stąd potencjalne kwoty odszkodowań nie byłyby w stanie pokryć realnych potrzeb przedsiębiorstw dotkniętych zdarzeniem losowym, co rodziłoby dalsze skutki w postaci osłabienia dynamiki wzrostu lub w sytuacji skrajnej – konieczności zaprzestania prowadzonej działalności.

5. Przedsiębiorcy często nie są w stanie ocenić efektywności alternatywnych form kontroli ryzyka, stąd zdając się na ubezpieczenie (np. w pakiecie), często uznają je mylnie za jedyną konieczną formę zabezpieczenia przed skutkami ryzyka.

6. Ograniczanie skali wydatków na ubezpieczenia może prowadzić do negatywnego cyklu zmian w sytuacji finansowej podmiotu [Szromnik 2001]. Uczenie się na własnych błędach („mądry Polak po szkodzie”) z pewnością nie jest najlepszą drogą do sukcesu.

7. Zarządzanie ryzykiem wzmacnia pozycję podmiotu jako partnera biznesowego.

Wśród strategii zarządzania ryzykiem, zaobserwowanych w działaniach przedsiębiorców, znajdują się m.in. [Holly 2002]:

- a) strategia zachowawcza,
- b) strategia pasywna,
- c) strategia defensywna bierna,
- d) strategia defensywna aktywna,
- e) strategia defensywna uprzedzająca,
- f) strategia ofensywna.

Dla małych przedsiębiorstw charakterystyczna jest postawa zachowawcza polegająca na odmowie działań na rzecz ograniczania skutków ryzyka, zwłaszcza w sytuacji gdy przedsiębiorca nie odczuwa bezpośrednio skutków zaniechania czy nie widzi możliwości wpływu na bieg wydarzeń. Zatrzymanie ryzyka przez przedsiębiorcę następuje zwykle w sytuacji, gdy w jego ocenie jest on w stanie pokryć środkami własnymi wartość potencjalnej szkody – to najczęściej stosowana strategia w grupie MSP [Holly 2004].

Średnie przedsiębiorstwa skłaniają się częściej ku strategii defensywnej biernej, która ich działania ogranicza do nieskoordynowanych reakcji na określone zdarzenia i zewnętrzne oferty (np. ubezpieczeniowe).

3. Praktyki ubezpieczeniowe polskich przedsiębiorców – wnioski z badań

Wstępnej informacji na temat skali ubezpieczeń wykupywanych przez przedsiębiorstwa dostarcza analiza struktury składki przypisanej brutto. Największy udział w składce przypisanej brutto przedsiębiorstw w roku 2009 mają ubezpieczenia komu-

nikacyjne: casco pojazdów lądowych (24,31%) oraz OCK (15,28%). Ubezpieczenie szkód spowodowanych żywiołami to 11,64% składki płaconej przez przedsiębiorców, niecałe 10% tych składek przypada na ubezpieczenie różnych ryzyk finansowych, odpowiedzialności cywilnej ogólnej oraz pozostałych szkód rzeczowych.

Tabela 1. Udział przedsiębiorstw w składce przypisanej brutto wg rodzajów ubezpieczeń

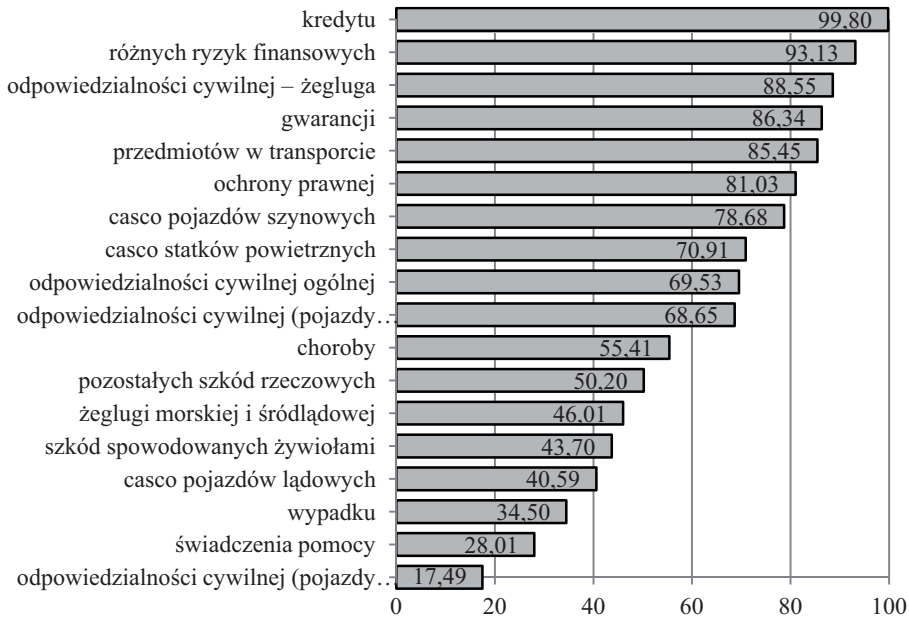
Wyszczególnienie	Struktura składki brutto		Udział przedsiębiorstw w składce poszczególnych ubezpieczeń
	ogółem	przedsiębiorstwa	
Dział II. Ogółem	100,00	100,00	39,58
Wypadku	5,88	5,12	34,50
Choroby	1,34	1,87	55,41
Casco pojazdów lądowych	23,71	24,31	40,59
Casco pojazdów szynowych	0,08	0,16	78,68
Casco statków powietrznych	0,10	0,18	70,91
Żeglugi morskiej i śródlądowej	0,52	0,60	46,01
Przedmiotów w transporcie	0,45	0,96	85,45
Szkód spowodowanych żywiołami	10,55	11,64	43,70
Pozostałych szkód rzeczowych	7,49	9,50	50,20
Odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów lądowych	34,61	15,28	17,49
Odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów powietrznych	0,12	0,20	68,65
Odpowiedzialności cywilnej za żeglugę morską i śródlądową	0,13	0,28	88,55
Odpowiedzialności cywilnej ogólnej	5,40	9,48	69,53
Kredytu	2,23	5,63	99,80
Gwarancji	1,34	2,93	86,34
Różnych ryzyk finansowych	4,20	9,89	93,13
Ochrony prawnej	0,47	0,96	81,03
Świadczenia pomocy	1,39	0,98	28,01

Źródło: opracowanie własne wg danych KNF; http://www.knf.gov.pl/opracowania/rynek_ubezpieczen/Dane_o_rynku/Dane_roczne/dzne_roczne.html (maj 2011).

Biorąc pod uwagę stosunek składek przedsiębiorstw do składki przypisanej brutto ogółem wg rodzajów ubezpieczeń, można zaryzykować wniosek, że ubezpieczenia, dla których udział ten przekracza 80%, są typowymi ubezpieczeniami biznesowymi. Nie zmienia to jednak faktu, że ubezpieczenia te obejmują niewielką część składki zapłaconej przez przedsiębiorców w dziale II. Choćby ubezpieczenie kredytu, którego udział w składkach płaconych przez przedsiębiorców do składki

ogółem działu II wynosi 5,63%. Nieco większy udział, bo 9,89%, przypadł na ubezpieczenie różnych ryzyk finansowych.

Trudno oprzeć się wrażeniu, że niespełna 40% udział składki płaconej przez przedsiębiorstwa w składce ogółem działu II to dowód na stosunkowo niewielką skalę wykorzystania ubezpieczeń jako narzędzia kontroli ryzyka.

Rys. 1. Udział przedsiębiorstw w składce poszczególnych rodzajów ubezpieczeń

Źródło: opracowanie własne wg danych z tab. 1.

Wyniki badań przeprowadzonych przez autorkę wydają się potwierdzać to spostrzeżenie [Mikulska 2009]. Ponieważ trudno w danych zagregowanych KNF wyodrębnić udział MSP w składce przypisanej brutto, to posłużenie się wynikami badań ankietowych (a więc bezpośrednie wypowiedzi przedsiębiorców tego sektora) pozwoli przybliżyć charakter decyzji podejmowanych przez te podmioty. Istotny wydaje się fakt, że badanie przeprowadzone zostało na przedsiębiorcach w województwa pomorskiego w roku 2007, a zatem w okresie odnotowywania optymistycznych prognoz rozwojowych gospodarki, zakłóconych następnie przez odczuwalne skutki globalnego kryzysu finansowego.

Przedsiębiorcy nie zdają sobie sprawy ze skali zdarzeń losowych prawdopodobnych dla ich działalności w danym regionie czy branży. Brak doświadczeń oraz możliwości oceny skali potencjalnych strat powodują, że dopiero w momencie wystąpienia zdarzenia, np. losowego, przekonują się oni, jak dotkliwie dla ich przedsiębiorstwa stają się konieczne do poniesienia koszty, zarówno te bez-

pośrednie, jak i pośrednie. Konsekwencją postaw przedsiębiorców sektora MSP, m.in. postrzegania składki ubezpieczeniowej wyłącznie w kategoriach kosztów i obowiązku narzuconego prawem (bez choćby powierzchownej analizy efektywności różnych narzędzi kontroli ryzyka), jest znaczne ograniczenie wykorzystania ochrony ubezpieczeniowej.

Niską świadomość ubezpieczeniową przedsiębiorców sektora MSP potwierdzają następujące wnioski z wyników badania:

a) przedsiębiorcy dokonują głównie zakupu ubezpieczeń o charakterze obowiązkowym;

b) charakter procesów w przedsiębiorstwie (kapitałochłonny/pracochłonny) nie determinuje skali wykorzystania ubezpieczeń określonych grup;

c) wzrost wartości aktywów nie jest kojarzony z potrzebą zwiększenia zakresu ochrony ubezpieczeniowej;

d) niespełna 5% przebadanych respondentów zadeklarowało, że realizuje w przedsiębiorstwie kompleksowy program ubezpieczeniowy;

e) niespełna 17% przedsiębiorców prowadzi analizę ryzyk charakterystycznych dla prowadzonych przedsięwzięć, 71% nie widzi wręcz takiej potrzeby;

f) ponad 50% badanych nie potrafiło wskazać osoby, która w przedsiębiorstwie odpowiada za zarządzanie ryzykiem;

g) blisko 54% przedsiębiorców nie widzi potrzeby prowadzenia działań prewencyjnych; niemal 18% prowadzi je tylko w sytuacji, gdy są obowiązkowe.

Czynniki, których analiza powinna skłaniać przedsiębiorców do wysiłku na rzecz zabezpieczenia majątku i procesów w przedsiębiorstwie, wydają się przez nich niezauważane lub niedoceniane. Niski poziom popytu na usługi ubezpieczeniowe wśród przedsiębiorców jest więc konsekwencją:

- braku potrzeby i umiejętności oceny ryzyk;
- braku motywacji do podejmowania działań na rzecz ograniczania ryzyka prowadzonej działalności;
- braku wiedzy na temat dostępnych rozwiązań w zakresie ograniczania skutków ryzyk charakterystycznych dla danej działalności; co więcej – zakres samodzielnie podejmowanych przez przedsiębiorców prób ograniczania skutków zdarzeń losowych, tj. działań prewencyjnych, jest bardzo ograniczony;
- braku perspektyw zmiany w postawach przedsiębiorców (niemalże połowa respondentów nie widziała możliwości rozszerzania zakresu ubezpieczanych ryzyk w przyszłości). Wart podkreślenia jest fakt, że respondenci nie uzasadniali tego trudną sytuacją finansową firmy, więc biorąc pod uwagę wrażliwość MSP na zmiany koniunktury, w okresach kryzysowych postawy bierne wobec ryzyka mogą się jedynie utrwać.

Wyniki innych badań również wskazują na problem niewystarczającej skali praktyk ubezpieczeniowych wspierających zarządzanie ryzykiem w przedsiębiorstwie [Borda, Kwiecień 2007]. Porównane wyniki reprezentacyjnej próby przedsiębiorców (minimum 10 zatrudnionych) na rynku dolnośląskim w roku 2006 oraz

danych GUS za lata 2000 i 2003 pokazują, że produkty ubezpieczeniowe, którymi się oni interesują, dotyczą ubezpieczenia od ognia i innych żywiołów, od kradzieży oraz tzw. ubezpieczeń komunikacyjnych. Grupa ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej, ubezpieczenia zysku czy należności to wybór niewielkiej liczby podmiotów (do 5%). Wnioski z tych badań wskazują na brak możliwości samodzielnego odtworzenia przez przedsiębiorców zdolności produkcyjnych utraconych w wyniku potencjalnej szkody. Wynika to m.in. z faktu, że jedynie 12% badanych przedsiębiorstw ubezpiecza majątek trwały wg jego wartości odtworzeniowej. Odnoszenie sum ubezpieczenia do wartości księgowych w blisko połowie przedsiębiorstw jest istotnym błędem w procesie kontroli ryzyka, błędem, który jest konsekwencją przyjmowania ceny jako jednego z najistotniejszych kryteriów wyboru ubezpieczenia i jego opcji. Przedsiębiorcy wskazują również cenę jako najistotniejszą barierę wykorzystywania ubezpieczeń na rzecz minimalizacji ryzyk ubezpieczalnych (40% badanych).

Informacje dotyczące wybieranych przez przedsiębiorców rodzajów ubezpieczeń stwarzają pozorne wrażenie, że najistotniejsze elementy majątku przedsiębiorstw oraz prowadzonych przez nie procesów podlegają ochronie ubezpieczeniowej. Problemem jednak niewątpliwie jest poziom nasycenia przedsiębiorstw ubezpieczeniami, tj. procent pokrycia ryzyk związanych z działalnością przedsiębiorstw. Stąd wnioski z badań wskazują na fakt niedoubezpieczenia, co wyraża się zarówno skalą odpowiedzialności ubezpieczycieli, wyrażoną sumą ubezpieczenia, jak i zakresem ochrony ubezpieczeniowej, nieadekwatnych do potencjalnych zagrożeń, charakteryzujących przedsiębiorców w różnych regionach i dziedzinach działalności. W badaniu „Finanse MSP” przedsiębiorcy określili zabezpieczenie poszczególnych ryzyk na poziomie niższym niż poziom odczuwalnego zagrożenia nimi [Gajda, Jurkiewicz 2010]. Wyniki wskazują na istotną zależność między poziomem zabezpieczenia a wielkością przedsiębiorstwa (wg kryterium zatrudnienia), co jest naturalną konsekwencją tego, że większe przedsiębiorstwa podejmują działania na rzecz zarządzania ryzykiem. Najrzadziej ubezpieczają się firmy mikro.

4. Podsumowanie

Niedorozwój systemu zarządzania jest problemem większości MSP. Proces rozwoju tego systemu warunkują wielkość przedsiębiorstwa i jego faza rozwoju oraz osobowość i kompetencje właściciela (zakładając, że w jego naturze leżą działania przedsiębiorcze). Istota przedsiębiorczości, nad którą dyskusję zapoczątkował J.A. Schumpeter, skazuje z jednej strony przedsiębiorców na działanie w warunkach niepewności i ryzyka, z drugiej zaś – dostarcza pomysłów na ograniczanie (kontrolowanie) istniejącego ryzyka. Dostępne dla małych i średnich przedsiębiorstw rozwiązania w zakresie kontroli ryzyka dotyczą głównie działań prewencyjnych oraz wykorzystania dostępnej oferty usług ochrony ubezpieczeniowej.

Ubezpieczanie się zależy od subiektywnej oceny użyteczności produktów ubezpieczeniowych oraz oceny własnej sytuacji finansowej dokonywanej przez przed-

siębiorców. Na decyzje o ubezpieczeniu się i jego skali istotny wpływ mają czynniki z otoczenia, również o charakterze pozaekonomicznym [Pawleta 2007].

Niedostrzeżenie lub niedoszacowanie ryzyka może zagrozić realizacji podejmowanych przez przedsiębiorców przedsięwzięć. Z kolei jego „demonizacja” i brak umiejętności kontroli – może zniechęcić do działań przedsiębiorczych. Istotna jest więc z punktu widzenia przedsiębiorców przede wszystkim świadomość możliwości kontroli ryzyka, a także budowanie – w wyniku uczenia się – kompetencji w zakresie zarządzania ryzykiem.

Literatura

- Bizon-Górecka J. [2007], *Modelowanie struktury systemu zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwie – ujęcie holistyczne*, TNOiK, Bydgoszcz.
- Borda M., Kwiecień I. [2007], *Analiza wykorzystania ubezpieczeń gospodarczych w zarządzaniu ryzykiem przedsiębiorstw*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, nr 3/4.
- Crouchy M., Galai D., Mark R. [2007], *Insuring versus Self-Insuring. Operational Risk: Viewpoints of Depositors and Shareholders*, “Journal of Derivatives”, vol. 12, issue 2.
- Gajda D., Jurkiewicz T. [2010], *Ubezpieczenia w sektorze MSP w latach 2007–2010 (wyniki badań ankietowych)*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, nr 2.
- Holly R. [2002], *Strategie zarządzania ryzykiem – postawy wobec ryzyka*. „Zarządzanie Ryzykiem”, nr 11.
- Holly R. [2004], *Rola ubezpieczeń w działalności przedsiębiorstw średnich, małych i mikro*, „Businessman Magazine”, nr 1 (154);
[http://www.kiu.pl/strona,rola_ubezpiezen_w_dzialalnosci_przedsie...\(14.07.2009\)](http://www.kiu.pl/strona,rola_ubezpiezen_w_dzialalnosci_przedsie...(14.07.2009)).
http://www.knf.gov.pl/opracowania/rynek_ubezpiezen/Dane_o_rynku/Dane_roczne/dzne_roczne.html (10.05.2011).
- <http://www.polrisk.pl> (22.12.2009).
- Jedynak M. [2009], *Podaż usług ubezpieczeniowych a ciągłość działalności małych i średnich przedsiębiorstw*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego: Ekonomiczne Problemy Usług nr 44, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Kaczmarek T. [2008], *Ryzyko i zarządzanie ryzykiem. Ujęcie interdyscyplinarne*, Difin, Warszawa.
- Kendall R. [2000], *Zarządzanie ryzykiem dla menedżerów. Praktyczne podejście do kontrolowania ryzyka*, Wyd. K.E. Liber, Warszawa.
- Lam J. [2003], *Enterprise Risk Management. From Incentives to Controls*, John Wiley & Sons, Hoboken, New Jersey.
- Mikulska A. [2009], *Świadomość ubezpieczeniowa przedsiębiorców sektora MSP. Wyniki badania praktyk ubezpieczeniowych*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, nr 2.
- Mikulska A. [2010], *Zarządzanie ryzykiem jako czynnik sprzyjający wzrostowi MSP*, „Współczesne Zarządzanie”, nr 4.
- Pawleta K. [2007], *Ubezpieczenie ryzyka katastroficznych w małych i średnich przedsiębiorstwach*, „Marketing i Rynek”, nr 4.
- Szreder M., Pietraszko E. [2005], *Przedsiębiorcy sektora MSP o ubezpieczeniach majątkowych*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, nr 9/10.
- Szromnik A. [2001], *Rynek ubezpieczeń. Społeczne problemy kształtowania i funkcjonowania*, Wydawnictwo UE w Krakowie, Kraków.

SMALL AND MEDIUM-SIZED COMPANIES AS RECIPIENTS OF INSURANCE SERVICES

Summary: The risk is inseparably related to economic activity. The motives for submission to the insurance cover (or taking up actions within the scope of limiting the risks independently) should not result out of statutory obligation, but they should be the sign of insurance caution, awareness of the risks, taking care of the enterprise assets and the application of rational management principles based on economic statement. Insurance is a supporting and advisory service, which increases the chances of the small and medium-sized enterprises for survival. The article aims to present the attitudes of entrepreneurs as recipients of insurance protection and an indication of the need for competence building of the SME sector businesses on risk management (including using the method of insurance).

Keywords: SMEs, the method of insurance.